

Statistika – sažetak i popis formula

1. Deskriptivna statistika

Aritmetička sredina brojeva $x_1, x_2, \dots, x_n$:

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

Na primjer, aritmetička sredina brojeva 1,2,3,4,5 je broj $\frac{1+2+3+4+5}{5} = \frac{15}{5} = 3$.

Frekvencija nekog podatka je broj pojavljivanja tog podatka. Na primjer, za podatke 1,1,2,2,2,3,4 broj 1 ima frekvenciju 2, broj 2 frekvenciju 3, a brojevi 3 i 4 po frekvenciju 1.

Ako podatke grupiramo u razrede, onda slično definiramo **frekvencije razreda**.

Relativna frekvencija (podatka ili razreda), po definiciji je kvocijent obične frekvencije i ukupnog broja podataka. Zato je zbroj relativnih frekvencija jednak 1.

Medijan skupa podataka je srednji podatak ako je broj podataka neparan, a aritmetička sredina dvaju srednjih ako je broj podataka paran.

Na primjer, za podake 1,2, 4, 11, 13 medijan je 4 (srednji podatak),

a za podatke 1,2,4,7,11,13 medijan je $\frac{4+7}{2} = 5.5$ (aritmetička sredina 3. i 4. podatka)

Raspon podataka $x_1, x_2, \dots, x_n$ poredanih prema veličini je razlika $x_n - x_1$ najvećeg i najmanjeg podatka.

Na primjer, raspon podataka 1,1,2,2,3,11,64 je $64-1=63$

Kvartili dijele podatke u četiri jednakobrojne skupine.

Prvi ili donji kvartil je broj od kojega je 25% podataka manje ili je njemu jednako.

Drugi je kvartil medijan.

Treći ili gornji kvartil je broj od kojega je 75% podataka manje ili je njemu jednako.

Mjere rasipanja (disperzije) podataka.

1. Suma apsolutnih vrijednosti odstupanja podataka od aritmetičke sredine:

$$SAO := |x_1 - \bar{x}| + |x_2 - \bar{x}| + \dots + |x_n - \bar{x}|.$$

2. Prosječno apsolutno odstupanje od aritmetičke sredine:

$$PAO := \frac{|x_1 - \bar{x}| + |x_2 - \bar{x}| + \dots + |x_n - \bar{x}|}{n}$$

3. Varijanca uzorka $(s')^2$ definira se kao **prosječno kvadratno odstupanje od prosjeka**:

$$(s')^2 := \frac{(x_1 - \bar{x})^2 + (x_2 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n}$$

4. Standardna devijacija uzorka s' je drugi korijen iz varijance uzorka:

$$s' := \sqrt{\frac{(x_1 - \bar{x})^2 + (x_2 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n}}$$

5. Korigirana varijanca (nepristrana procjena varijance populacije)

$$s^2 := \frac{(x_1 - \bar{x})^2 + (x_2 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n-1}$$

(razlikuje se po tome što u nazivniku, umjesto n ima n-1, a u oznaci što nema crtice).

6. korigirana standardna devijacija uzorka s , kojom se procjenjuje standardna devijacija populacije:

$$s := \sqrt{\frac{(x_1 - \bar{x})^2 + (x_2 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n-1}}$$

Dosadašnje pojmove ilustriramo Primjerom 9. iz lekcije: *Deskriptivna statistika*.

Primjer 9. Mjerenjem vremena između dviju uzastopnih poruka pristiglih na neku adresu dobiveni su sljedeći podatci (u sekundama):

12, 8, 1, 7, 24, 4, 4, 6, 20, 10, 3, 2, 22, 23, 8, 6, 5, 25, 16, 3, 1, 14, 15, 18, 2, 6, 27, 19, 12, 4, 20, 14, 3, 13, 8, 15, 30, 5, 7, 16.

(I) Prebrojimo podatke. Vidimo da ih ima 40, dakle $n = 40$.

(II) Poredajmo podatke prema veličini (od manjeg prema većem):

1, 1, 2, 2, 3, 3, 3, 4, 4, 4, 5, 5, 6, 6, 6, 7, 7, 8, 8, 8, 10, 12, 12, 13, 14, 14, 15, 15, 16, 16, 18, 19, 20, 20, 22, 23, 25, 27, 30.

(III) Napravimo tablicu frekvencija:

1	2	3	4	5	6	7	8	10	12	13	14	15	16	18	19	20	22	23	24	25	27	30
2	2	3	3	2	3	2	3	1	2	1	2	2	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1

Vidimo da frekvencije variraju iako imaju i opći trend prema opadanju. To bi još izrazitije bilo da smo stavili frekvencije 0 za brojeve od 1 do 30 koji se ne pojavljuju.

(IV) Grupirajmo podatke u razrede duljine 5:

0.5 - 5.5   5.5 - 10.5   10.5 - 15.5   15.5 - 20.5   20.5 - 25.5   25.5 - 30.5

11   9   7   6   4   2

Vidimo da, nakon ovakvog grupiranja, frekvencije razreda opadaju, što se dobro vidi i iz histograma. To je jedan od najvažnijih razloga grupiranja.

(V) Odredimo, najmanji podatak, najveći podatak i raspon:

min = 1

max = 30

raspon = max – min = 30-1 = 29.

(VI) Odredimo medijan i aritmetičku sredinu i unaprijed procijenimo njihov odnos.

Odredimo kvartile.

S obzirom da su podatci više grupirani na početak, medijan je manji od aritmetičke sredine.

Kako je n = 40, medijan je aritmetička sredina 20-og i 21-og podatka. Dakle:

$$\text{Medijan} = \frac{8+10}{2} = 9$$

Aritmetička sredina, $\bar{x} = \frac{458}{40} = 11.45$ (zaista je medijan manji).

Prvi kvartil: $q_1 = 4.5$

Drugi kvartil (medijan): $q_2 = 9$

Treći kvartil: $q_3 = 17$

(VII) Odredimo varijancu i standardnu devijaciju te korigiranu varijancu i korigiranu standardnu devijaciju uzorka.

Varijanca: $(s')^2 = 63.1975$

Standardna devijacija: $s' = 7.9497$ (na 4 decimale)

Korigirana varijanca: $s^2 = 64.8179$ (na 4 decimale)

Korigirana standardna devijacija: $s = 8.0510$ (na 4 decimale).

Empirijsko pravilo za zvonolike distribucije frekvencija.

Kažemo da podatci imaju **zvonoliku distribuciju** ako za histogram frekvencija (ili relativnih frekvencija, svejedno) vrijedi:

(N1) Površina je koncentrirana oko aritmetičke sredine.

(N2) Površina je približno simetrično raspoređena lijevo i desno od aritmetičke sredine

(N3) Površine rastu odprilike do aritmetičke sredine, potom padaju.

Uz ove uvjete histogram (odnosno pripadna krivulja) ima **zvonolik oblik**. Praksa pokazuje da takav oblik imaju histogrami distribucija kod **velikih uzoraka**, pri mjerenju mnogih statističkih fenomena (**statističkih obilježja**), poput mase, visine, postotka elementa koji se može nekom tehnološkom metodom izdvojiti iz neke rudače, grješaka pri mjerenju, kvocijenta inteligencije itd. Za takva statistička obilježja **uočeno je** sljedeće **empirijsko pravilo**:

U intervalu $\langle \bar{x} - s', \bar{x} + s' \rangle$ ima oko 68% podataka, tj. oko 2/3 podataka (površine histograma)

U intervalu $\langle \bar{x} - 2 \cdot s', \bar{x} + 2 \cdot s' \rangle$ ima oko 95% podataka (površine histograma)

U intervalu $\langle \bar{x} - 3 \cdot s', \bar{x} + 3 \cdot s' \rangle$ su gotovo svi podatci (gotovo čitava površina).

2. Procjenjivanje.

Neka je X slučajna varijabla.

Očekivanje $E(X)$ procjenjujemo aritmetičkom sredinom podataka

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n}$$

Varijancu $V(X)$ procjenjujemo izrazom

$$s^2 = \frac{(x_1 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n-1}, \quad (\text{u nazivniku je } n-1, \text{ a ne } n)$$

Standardnu devijaciju $s(X)$ procjenjujemo izrazom $s = \sqrt{\frac{(x_1 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n-1}}$.

2. Interval pouzdanosti za očekivanje – prava vrijednost mjerene veličine.

Označimo $E(X) = \mu$ i $V(X) = \sigma^2$, bez obzira je li X normalno distribuirana.

Očekivanje procjenjujemo aritmetičkom sredinom podataka, ali aritmetička sredina ne mora biti (i u pravilu nije) jednaka (nepoznatom) očekivanju. Zato nas zanima **interval** oko $\bar{x}$ unutar kojega će, uz određenu sigurnost, biti očekivanje μ . To je **interval pouzdanosti**.

Postupak određivanja intervala pouzdanosti.

1. **Ako je X normalno distribuirana i ako je poznata standardna devijacija σ .**

Tada je, uz 95% vjerojatnost, interval pouzdanosti (odprilike)

$$\left\langle \bar{x} - 2 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \bar{x} + 2 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right\rangle$$

Smisao intervala pouzdanosti nije da se očekivanje μ u njemu nalazi s vjerojatnošću 0.95 (naime μ nije slučajna veličina i nalazi se ili ne nalazi u tom intervalu). Taj se smisao može interpretirati na primjer tako da bi se odprilike u 95 od 100 ponavljanja ovih n mjerenja, aritmetička sredina $\bar{x}$ našla u intervalu

$$\left\langle \mu - 2 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \mu + 2 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right\rangle \quad (\text{što bismo mogli provjeriti da znamo } \mu \text{ i } \sigma),$$

a to je isto kao da kažemo da bi se odprilike u 95 od 100 ponavljanja, očekivanje μ našlo u intervalu $\left\langle \bar{x} - 2 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \bar{x} + 2 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right\rangle$ (što bismo opet mogli provjeriti da znamo μ i σ).

Umjesto broja 2, za vjerojatnost 0.95, mogli bismo u tablici jedinične normalne razdiobe T (ili odgovarajućoj proceduri u Excelu ili Mathematici) naći precizniji podatak: 1.96. Naime, $P(|T| < 1.96) = 0.95$

Slično bismo mogli odrediti simetrične intervale oko aritmetičke sredine za druge vjerojatnosti, a ne samo za 0.95.

Općenito je interval pouzdanosti za vjerojatnost $1-2p$, jednak

$$\left\langle \bar{x} - z_p \cdot \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \bar{x} + z_p \cdot \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right\rangle$$

gdje je z_p takav realni broj, za kojega vrijedi $P(T > z_p) = p$, zj. broj iza kojega je površina ispod grafa funkcije gustoće jedinične normalne razdiobe jednaka p .

Veličina $\sigma_{\bar{x}} = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ koja se tu pojavljuje zove se **standardna grješka**, gdje je n broj mjerenja (duljina uzorka).

2. **Ako je n velik** (obično se uzima ako je $n > 30$), **i ako je poznata standardna devijacija σ** , a **X ne mora biti normalno distribuirana.**

Tada možemo postupiti kao u 1.

Treba napomenuti da je pretpostavka da znamo σ (a da μ procijenjujemo iz n mjerenja) nerealna, iako nije nemoguća. U praksi smo gotovo uvijek prisiljeni procijeniti σ pomoću s . Tada se situacija usložnjava, međutim za parametre normalne razdiobe, tj. ako pretpostavimo da je X normalno distribuirana, problem se može riješiti.

3. **$n < 30$, X je normalno distribuirana, a σ nepoznat – procjenjujemo ga pomoću s** (postupak korektan za sve n)

Tada je interval pouzdanosti, uz vjerojatnost $1-2p$:

$$\left\langle \bar{x} - t_p(k) \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + t_p(k) \frac{s}{\sqrt{n}} \right\rangle.$$

gdje je $t(n-1)$ Studentova razdioba s $k=n-1$ stupnjeva slobode, a značenje broja $t_p(k)$ je sljedeće:

$$P(|t(k)| > t_p(k)) = 2p, \quad \text{tj.} \quad P(t(k) > t_p(k)) = p$$

Ako je n dovoljno velik, recimo oko 30, onda je $t(n-1)$ praktično jednaka jediničnoj normalnoj razdiobi, pa možemo umjesto Studentove razdiobe koristiti jediničnu normalnu. Naravno, ako se služimo određenim statističkim paketom, to je nepotrebno. Također, tada interval pouzdanosti dobijemo izravno.

Testiranje hipoteze $\mu = \mu_0$ (t-test)

Predpostavimo da je X normalno distribuirana slučajna veličina s očekivanjem μ i varijancom σ^2 .

Neka smo na osnovi n mjerenja dobili procjene:

$\bar{x}$ za njeno očekivanje μ ,

s^2 za njenu varijancu σ^2 .

Testiramo hipotezu:

$H_0: \mu = \mu_0$,

gdje je μ_0 neka deklarirana vrijednost.

Napominjemo da bismo prije toga trebali provjeriti hipotezu o bliskosti varijanca (koju treba formulirati), a nakon što testiranje varijanaca pozitivno prođe, možemo pristupiti testiranju očekivanja.

Testiranje se zasniva na činjenici da broj $\frac{\bar{x} - \mu_0}{\frac{s}{\sqrt{n}}}$ možemo interpretirati kao slučajnu

vrijednost slučajne varijable $t(n-1)$ (ta se razdioba zove **test-statistika**).

Postupak opisujemo uz **kontrahipotezu** $\mu \neq \mu_0$, dakle imamo:

(I)

$H_0: \mu = \mu_0$

$H_a: \mu \neq \mu_0$

1. Računamo $t_{\text{exp}} = \frac{\bar{x} - \mu_0}{\frac{s}{\sqrt{n}}}$.

2. Biramo **nivo signifikantnosti** (razinu značajnosti) α što je obično 0.05. Značenje nivoa signifikantnosti je $\alpha = P(H_0 \text{ odbacujemo} | H_0 \text{ je istinita})$.

Taj se broj zove i **pogrješka prve vrste**.

3. U tablici t-razdiobe određujemo kritičnu vrijednost t_0 (ovisno o broju stupnjeva slobode $k=n-1$, i kontrahipotezi koja je, ako drukčije ne specificiramo $\mu \neq \mu_0$).

Značenje kritične vrijednosti: $t_0 = t_{\frac{\alpha}{2}}(k)$, tj. $P(|t(k)| > t_0) = \alpha$.

4. Ako je $|t_{\text{exp}}| < t_0$ hipotezu prihvaćamo, inače je odbacujemo. Područje između kritične vrijednosti i njoj suprotne $<-t_0, t_0>$ zovemo **područjem prihvaćanja (kritično područje)**, ostatak je **područje odbacivanja**. Smisao je u tome, što hipotezu prihvaćamo ako t_{exp} upadne u područje prihvaćanja, inače je odbacujemo.

Ovaj test zovemo **dvostrukim**, naziv možemo tumačiti tako što se područje odbacivanja od dvaju simetričnih dijelova. Naime, tu područje odbacivanja ima dva simetrična dijela, svaki površine $\frac{\alpha}{2}$, gdje je α nivo signifikantnosti. To je zato što je kontrahipoteza oblika $\mu \neq \mu_0$,

pa se dopuštaju otkloni na obje strane. Dakle, u slučaju $\alpha=0.05$, broj t_0 , označava broj iza kojega je ispod grafa t-razdiobe površina jednaka 0.025.

Kontrahipotezu $\mu \neq \mu_0$ koristimo u pravilu onda ako su neki podatci iz uzorka manji, a neki veći od deklarirane vrijednosti μ_0 .

(II).

$$H_0: \mu = \mu_0$$

$$H_a: \mu > \mu_0$$

Tu hipotezu koristimo u pravilu onda ako ako su svi podatci iz uzorka (ili većina od njih) veći od μ_0 .

1. korak je kao i u (I).

2. Tu je $t_0 = t_{\alpha}(k)$, $P(t(k) > t_0) = \alpha$ (a ne $\frac{\alpha}{2}$ kao u (I)):

3. Ako je $t_{\text{exp}} < t_0$, hipotezu prihvaćamo, inače je odbacujemo.

Dakle, područje prihvatanja je $<-\infty, t_0>$, a odbacivanja $<t_0, +\infty>$.

Ovo je primjer **jednostrukog** testa (područje odbacivanja je od jednoga dijela).

(III).

$$H_0: \mu = \mu_0$$

$$H_a: \mu < \mu_0$$

Tu hipotezu koristimo u pravilu onda ako ako su svi podatci iz uzorka (ili većina od njih) manji od μ_0 .

Postupak je sličan onome iz (II), samo što je područje prihvatanja $<-\infty, t_0>$.

Testiranje hipoteze $\mu_1 = \mu_2$ (t-test).

Tom testu u pravilu predhodi F-test. Nakon što taj prođe nastavlja se s t-testom (testiranju očekivanja), tj. s testiranjem hipoteze:

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 \text{ (nulta hipoteza)}$$

Hipoteza se, primjenom t-testa, provodi se slično kao kod $\mu = \mu_0$ (razlika je samo u prvom koraku).

1. Izračuna se:

$$t_{\text{exp}} = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1) s_1^2 + (n_2 - 1) s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}} \sqrt{\frac{n_1 + n_2}{n_1 n_2}}}$$

gdje obično označavamo: $s_d = \sqrt{\frac{(n_1 - 1) s_1^2 + (n_2 - 1) s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}} \sqrt{\frac{n_1 + n_2}{n_1 n_2}}$

2. Odredi se broj stupnjeva slobode $k=n_1+n_2-2$.

3. Prihvati se neki nivo signifikantnosti α (obično $\alpha=0.05$, ali može i $\alpha=0.01$ ili $\alpha=0.1$)
Smisao nivoa signifikantnosti u testiranju je, kao i inače, sljedeći:
 $P(\text{Postavljena se hipoteza odbacuje} | \text{postavljena je hipoteza istinita}) = \alpha$.
4. Iz tablica t-razdiobe izračuna se kritična vrijednost pomoću koje određujemo upada li izračunata vrijednost t_{exp} u kritično područje. Kritična vrijednost ovisi o nivou signifikantnosti α , o broju stupnjeva slobode (dakle o broju mjerenja), ali i o našoj kontrahipotezi koja može biti:
  - a) $\mu_1 \neq \mu_2$ (kad testiramo jesu li te dvije veličine jednake ili različite). Tada kritična vrijednost t_0 ima značenje: $P(|t|>t_0) = \alpha$, gdje t označava Studentovu (t-razdiobu). Hipotezu prihvaćamo ako je $|t_{exp}|<t_0$ (inače je odbacujemo).
Ako izričito drukčije ne kažemo uvijek smatramo da je kontrahipoteza takva.
  - b) $\mu_1 > \mu_2$ (koja ima smisla samo ako je $\bar{x}_1 > \bar{x}_2$, iako se može provoditi i inače). Tada kritična vrijednost t_0 ima značenje: $P(t>t_0) = \alpha$ (t_0 je drukčiji od onog iz a)). Hipotezu prihvaćamo ako je $t_{exp}<t_0$, inače je odbacujemo.
  - c) $\mu_1 < \mu_2$ (koja ima smisla samo ako je $\bar{x}_1 < \bar{x}_2$, iako se može provoditi i inače). Tada kritična vrijednost t_0 također ima značenje: $P(t>t_0) = \alpha$. Hipotezu prihvaćamo ako je $t_{exp} > -t_0$, inače je odbacujemo.

χ^2 - test.

Rezultate mjerenja slučajne varijable zapišemo u tablicu tako da u gornji redak stavljamo postignute rezultate podijeljene u L razreda: nulti, prvi,...,(L-1)-ti, a u donji frekvencije f_i tih razreda.

Iz pretpostavke o teoretskoj distribuciji izračunaju se pripadne teoretske frekvencije (u lekciji je to pokazano za Poissonovu distribuciju).

Hipoteza je da se podatci ravnaju prema teoretskoj distribuciji.

Postupak se provodi ovako:

1. Računanje broja *hikvadrat eksperimentalno* koji je **mjera udaljenosti** eksperimentalnih i teoretskih frekvencija.

$$\chi_{exp}^2 := \frac{(f_0 - f_{t0})^2}{f_{t0}} + \frac{(f_1 - f_{t1})^2}{f_{t1}} + \dots + \frac{(f_{L-1} - f_{t,L-1})^2}{f_{t,L-1}}$$

2. Određivanje broja stupnjeva slobode: $k=L-1-l$

gdje je l broj parametara teoretske razdiobe (za Poissonovu i eksponencijalnu $l=1$, za normalnu i binomnu $l=2$), i nivoa signifikantnosti α (u pravilu $\alpha=0.05$).

3. Određivanje kritične vrijednosti $\chi_{\alpha}^2(k)$ koja ima značenje

$$P(\chi^2(k) > \chi_{\alpha}^2(k)) = \alpha,$$

gdje je $\chi^2(k)$ *hikvadrat razdioba* s k stupnjeva slobode (to je **test-statistika**).

4. Hipotezu prihvaćamo ako je $\chi_{exp}^2 < \chi_{\alpha}^2(k)$

(tada smatramo da udaljenost između eksperimentalnih i teoretskih podataka nije prevelika), inače je odbacujemo.

Dakle područje prihvatanja (kritično područje) je $\langle 0, \chi^2_\alpha(k) \rangle$, a područje odbacivanja $\langle \chi^2_\alpha(k), +\infty \rangle$.

Općenito kod testiranja imamo ove nazive:

Pogrješka prve vrste: $\alpha := P(\text{Hipotezu odbacujemo} \mid \text{Hipoteza je istinita})$.

Pogrješke druge vrste: $\beta := P(\text{Hipotezu prihvaćamo} \mid \text{Hipoteza je lažna})$.

Jakost testa: $1 - \beta$.

Metoda najmanjih kvadrata i koeficijent regresije

Ako smo mjerenjem dviju zavisnih veličina, za prvu od njih – veličinu x , dobili podatke

$x_1, x_2, \dots, x_n$,

a za drugu, veličinu y , korespondirajuće podatke

$y_1, y_2, \dots, y_n$,

onda te podatke možemo shvatiti kao n uređenih parova:

$(x_1, y_1), (x_2, y_2), \dots, (x_n, y_n)$

koje geometrijski možemo predočiti kao n točaka ravnine.

Tada među svim pravcima s jednadžbom $y = ax + b$,

najbolje ovim podacima odgovara onaj s parametrima

$$a = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{n \cdot \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}, \quad b = \frac{\sum x_i^2 \sum y_i - \sum x_i \sum x_i y_i}{n \cdot \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}.$$

Dobiveni pravac s jednadžbom $y = ax + b$ zove se **regresijski pravac**.

Geometrijski to znači da regresijski pravac *najmanje odstupa* od početnih točaka. Ti su se parametri dobili metodom najmanjih kvadrata koja se zasniva na načelu da

suma kvadrata razlika eksperimentalnih i teoretskih podataka bude minimalna.

Više o tome ima u lekciji.

Ako su točke $(x_1, y_1), (x_2, y_2), \dots, (x_n, y_n)$ grupirane oko regresijskog pravca, onda govorimo da su podatci **korelirani (linearno korelirani)**. Na osnovi toga govori se da su pripadne veličine x, y korelirane. Razina koreliranosti mjeri se **koeficijentom korelacije**

$$r := \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \cdot \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}$$

Taj je broj između -1 i 1. Ako je r blizu 1, to je visoka pozitivna, a ako je blizu -1 to je visoka negativna koreliranost. Ako je, pak, r blizu nule koreliranost je vrlo niska.